

Ar laidosime Lietuvoje nepanaudotą branduolinį kurą?

Viena didžiausių XXI a. Europos Sąjungos dilemų - kur dėti panaudotą branduolinį kurą? Didžiosios valstybės kuria planus, kur tokį kurą saugoti, perdirbti, laidoti. Tuo tarpu mažosios - Lietuva, Lenkija, Bulgarija, Slovėnija, Slovakija, Rumunija, Nyderlandai ir Italija nutarė kurti Europos saugyklos plėtojimo organizaciją (ESPO), kuri jau šį pavasarį spręs, kurioje iš valstybių narių galėtų būti įkurtas regioninis branduolinių atliekų kapinynas. Dar nespėjus prasidėti diskusijoms apie tokį kapinyną britų spauda paskelbė, kad galima jo vieta yra... Lietuvoje.

Tad ar tikrai uždarius Ignalinos atominę elektrinę mums lemta tapti tik radioaktyvių atliekų vieta? Kur kelias mūsų pačių panaudoto branduolinio kuro atliekos? Ar įmanoma rasti kitų šios problemos sprendimo būdų ir nelaidoti pavojingų medžiagų?

Apie tai *prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskutavo VĮ "Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros" (RATA) direktorius Dainius JANĖNAS, Energetikos ministerijos Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo skyriaus vedėjas Antanas BUDRAITIS, Seimo Atominės energetikos komisijos vadovas Rokas ŽILINSKAS, Lietuvos Žaliųjų Sąjūdžio partijos iniciatyvinės grupės atstovas Saulius LAPĖNIS ir žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.*

G.JAKAVONIS: Buvusi Sovietų Sąjunga, t.y. Rusija, išpareigojusi pagal tarptautines konvencijas panaudotą branduolinį kurą laidoti pas save, tačiau yra ES ir jos direktyvos, kurios draudžia kur nors vežti panaudotą branduolinį kurą. Tad štai ne vieni metai mes turime tą problemą. Ką daryti su mūsų panaudotu branduoliniu kuru, kurio yra labai daug Ignalinos atominėje elektrinėje?

D.JANĖNAS: Aš norėčiau pasakyti, kad Lietuvoje laidoti tokias atliekas būtų pats blogiausias variantas. Galbūt reikia ieškoti būdų, kaip gražinti tą kurą šaliai tiekėjai, ar kitų sprendimų. Lietuva yra nedidelė. Kaip žinome, tokiam kurui laidoti reikalingos specialios geologinės formacijos sąlygos ir pan. Dėl to Lietuva tikrai turi mažai šansų tokį kurą palaidoti. Mūsų prioritetas yra stengtis, kad tos atliekos būtų išgabentos iš Lietuvos.

Tačiau būtume visiškai naivūs, jei manome, kad kokiam kaimynui permesime. Tai irgi nepavyks. Nes tokius mėginimus tų šalių piliečiai ir vyriausybės puikiai supranta ir reikalauja, kad kiekviena šalis, kurioje susidarė atliekos, pasirūpintų jų sutvarkymu pirmiausia savo teritorijoje.

Žinoma, mes turime įvertinti galimybę, jeigu susidarytų ypatinga padėtis, kad nebūtų kur išvežti, - ką tada daryti Lietuvoje? Dėl to kažkokie preliminarūs moksliniai tyrimai buvo atliekami ir įvertintos geologinės sąlygos, nustatyta kaina ir pan., nes kai žinai, kiek kainuos laidoti Lietuvoje, gali tai panaudoti derybose su kitomis šalimis - gal, pavyzdžiui, kur nors pigiau išeis.

Tiktai su tokiais sąlygomis ir ketinimais buvo atliekami tokie preliminarūs moksliniai tyrimai. Jie dabar yra baigti, jie buvo su švedų pagalba atliekami ir tos galimybės buvo šiek tiek įvertintos.

Bet kuriuo atveju dabar tas kuras yra saugiai laikomas pačioje atominėje elektrinėje, tam tikrose specialiose aikštelėse, kur kuro saugykla yra beveik užpildyta, statoma nauja taikant pažangias technologijas su specialiais konteneriais, kurie gali atlaikyti net nukritus nedideliam lėktuvui, ir nieko pavojingo neįvyks. Tie konteneriai užtikrina mažiausiai 50 m. saugų laikymą, per tą laiką pasaulis galbūt tikrai ras kitų technologijų, ne tik laidojimą giliai po žeme per kilometro gyli. Gal bus kokia transplantacija - kai bus suskaidomi ilgaaamžiai radionuklidai į trumpaaamžius. Reikia tikėtis, kad per tą laiką tikrai pažengs mokslas, susiformuos ir kitos politinės, regioninės situacijos, daug kur šitos problemos bus sprendžiamos visai kitaip, racionaliai, ir tikrai bus iš ko pasirinkti. Šiandieninėje situacijoje galime būti saugūs ir tikėtis bendrų perspektyvų.

G.JAKAVONIS: Rokai, jūs esate politikas. Žinome, kad po visų technologinių dalykų - laidoti ar perduoti - viskas vis tiek priklauso nuo politinių sprendimų. Kaip politikas, kokius matytumėte šios problemos sprendimus?

R.ŽILINSKAS: Kiekviena branduolinė jėgainė nuo pat pirmos savo veiklos akimirksmo privalo kaupti pinigus savo uždarymui. Lėšas uždarymui, taip pat ir branduolinių atliekų tvarkymui. Deja, Ignalinos atominėje elektrinėje tai ne-

buvo daroma nuo pat pirmosios akimirksmo - lėšos nebuvo kaupiamos. Dėl to mums dabar reikia labai didelės ES paramos, nes ES valia mes pirma laiko uždareme Ignalinos atominę jėgainę. Kol kas nesėkmingai statoma panaudoto branduolinio kuro saugykla ir branduolinių, radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksas. Panaudoto branduolinio kuro saugykla yra laikinoji panaudoto branduolinio kuro saugykla, kur panaudotas branduolinis kuras bus saugomas nuo 50 iki 100 metų. Per tą laiką, tikiu, tikrai atsiras technologijos, kaip jį sutvarkyti.

Kalbama apie bendrą ES panaudoto branduolinio kuro saugyklą. Yra Amerikos pavyzdys. Amerikoje buvo 104 branduoliniai reaktoriai ir ten buvo nutarta bendrą saugyklą įrengti Jukos kalnuose ir investuoti šimtai milijonų dolerių į tyrimus, tačiau prezidentas Barakas Obama pažadėjo neleisti ten kurti saugyklos. Vietos gyventojai to labai nori, nes tai duotų papildomų darbo vietų, tačiau valstybės politika yra neleisti steigti tokios saugyklos. Kaip bus ateityje - aš nežinau. Reikia ieškoti būdų.

Statant naują atominę elektrinę reikia nuo pat pradžių tartis, kad turi būti technologija, technologijos tiekėja - ką mes darysime su branduoliniu kuru. Norėtusi, kad branduolinio kuro tiekėja išsivežtų perdirbtą kurą.

G.JAKAVONIS: Paminėjote branduolinių atliekų saugyklą. Tai yra visai kiti dalykai nei panaudoto branduolinio kuro saugykla.

R.ŽILINSKAS: Aš kalbėjau apie panaudotą branduolinį kurą.

G.JAKAVONIS: Tiek jau to. Prieš savaitę lankiausi Londone ir bendravau su Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos Aplinkosaugos komiteto pirmininku. Jis pasakė tokius skaičius, kad dabar žaliavos atominėms elektrinėms Žemėje yra likę tik 60-iai metų, turint galvoje dabartines apkrovas. O įskaitant tuos branduolinius reaktorių, kuriuos reikės paleisti artimiausiu metu, iš viso žaliavos užteks 40 m.

Jau yra technologijų, ir Lietuvoje galima eiti tuo keliu - vis dėlto perdarinti tą panaudotą branduolinį kurą, kad jį būtų galima panaudoti dar kartą.

R.ŽILINSKAS: Yra technologijos ir yra reaktoriai. Kanadietiškus reaktorių galima maitinti panaudotu branduoliniu kuru ir jie puikiai veikia. Klausimas, ar mums tokia technologija būtų priimtina. Kol kas mes statomės panaudoto branduolinio kuro saugyklą.

Todėl kai statysimės naują elektrinę jėgainę, mums reikia pagalvoti apie technologijas, kuro tiekėją ir pan.

G.JAKAVONIS: Aš lankiausi Kanadoje ir man teko matyti jų panaudoto kuro saugyklą, tai abejočiau, ar tos Kanados branduoliniai reaktoriai pritaikyti būtų rusiškai branduoliniam kurui.

D.JANĖNAS: Tie kanadietiški reaktoriai patogūs tuo, kad jie gali dirbti natūraliu uranu, ne sodrintu, jam nereikalinga sudėtinga branduolinio kuro gamybos fazė ar ciklas, kai didinamas urano įsodrinimas. Rumunijoje, kai kanadiečiai pristatė šitų reaktorių, rumunai turi patys savo urano kasybą ir gamybą, ir ten labai sudėtinga, o kito tipo reaktoriaus yra didžiulės gamyklos ir gana nedaug tokių gamyklų, kur gali pagaminti kito tipo reaktorių kurą. Todėl jei galvotume, kad reikia eksploatuoti Lietuvoje esančius urano išteklius, tai gal būtų teisinga rinktis kanadietšką variantą, bet tai turbūt nebūtų pats geriausias variantas. Bet galbūt būtų geriausia tartis tiesiogiai su reaktoriaus kuro tiekėju, kad jis paskui viską pasiimtų. Perdirbimo technologijos yra dar sudėtingesnės ir jas turi tik kelios šalys - Rusija ir Prancūzija, Anglija, Amerika.

Aišku, taip būtų sumažintas atliekų kiekis, bet jos nebūtų visiškai eliminuotos.

Tai žinoma, tokia schema yra kur kas racionali, mes juk nesame Prancūzija, kuri turi daugiau

kaip 50 reaktorių, didžiulę pramonę, didžiules gamyklas.

G.JAKAVONIS: Kokia yra ši mūsų problema dėl nepanaudoto branduolinio kuro turint galvoje derybas ES, santykius su Rusija? Ar ES direktyvos nedraudžia jo atsikvėsti išvežant į Rusiją? Ar vyksta derybos tarptautiniu lygmeniu, kad būtų išspręsta ši teisinė kolizija?

Ar vykdomos derybos su ES aiškinant tokią Lietuvos problemą?

R.ŽILINSKAS: Neturiu informacijos, kad tokios derybos vyktų, bet pasistatę saugyklą mes turėsime kur tą kurą dėti, kur ieškoti ir sprendimo, ką su juo daryti toliau.

G.JAKAVONIS: Bet jei ta saugykla laikina, tai gal mums jos nereikia, nes dabar užtenka aikštelių... Galbūt kelerių metų užteks rasti sprendimui.

R.ŽILINSKAS: Nevisiškai teisingai, nes dalis panaudoto branduolinio kuro yra reaktoriuose, dalis aušinimo baseinuose, dar yra aikštelė ir saugyklos, nes IAE su visais savo reaktoriais nėra amžinas dalykas. Mes esame nutarę ją remontuoti.

G.JAKAVONIS: Pažiūrėkime į tą problemą truputį kitaip. Turime svečių iš Lietuvos Mokslų Akademijos, kuris yra ir žaliasis. Sauliau, kolegos minėdami, kad daro kažkokius paskaičiavimus, įvardino labai konkrečias mūsų šalies vietas, besiremdami tokiais dalykais kaip grunto sudėtis ir pan. Nežiūrint, kad tai gal būtų Džukijos nacionaliniame parke... Koks būtų jūsų, kaip žaliujo, požiūris į panaudoto branduolinio kuro problemos sprendimą?

S.LAPĖNIS: Ir klausimas, ir atsakymas, ir tema yra komplikuoti, nes viskas apima jau beveik 40 metų laikotarpį, kai mes tą bėdą gavome. 1972 m. buvo pradėtas gvildinti klausimas be Lietuvos tautos atsiklausimo, tada nebuvo įmanoma pastatyti tokią atominę

► Aš norėčiau pasakyti, kad Lietuvoje laidoti tokias atliekas būtų pats blogiausias variantas. Galbūt reikia ieškoti būdų, kaip gražinti tą kurą šaliai tiekėjai, ar kitų sprendimų

Dainius JANĖNAS
Svečias

► Kiekviena branduolinė jėgainė nuo pat pirmos savo veiklos akimirksmo privalo kaupti pinigus savo uždarymui, taip pat ir branduolinių atliekų tvarkymui

Rokas ŽILINSKAS
Svečias

elektrinę. Didelė perspektyva buvo iki 6000 megavatų, tai buvo sumažinta, stabdyta, yra įvairių kaltnimų, kad galbūt dabar būtume išsiskukę, jeigu trečias blokas būtų pastatytas. Deja, galiu nuvilti, kad 1993 m. buvo vadinamasis Niutono protokolas, kuriame buvo griežtai nutarta uždarinėti tokio tipo elektrines. Akivaizdu, kad problemą sukuria ir tai, kad yra priimtos 12 naujų valstybių narių, kai kurios iš jų turi sovietinio tipo reaktorius, aišku, jie gamina tam tikrą radioaktyvų šiukšlyną. Mokslo technologijų prasme daugiau nei 50 metų gero saugojimo faktų šiandien mokslinėje literatūroje nerastum.

Kitas įdomus faktas yra tas, kad ES draudžia pervežimus iš vieno valstybių į kitas. Tik išrinkus Obama prezidentu buvo vienareikšmiškai pasakyta, kad Jukos kalnuose bus draudžiama laidoti branduolines atliekas. Ir teks spręsti tokių atliekų naikinimą savo priegose.

Technologine prasme gal tai ir geras gestas, nes skatins kažką kurti, - garantas, kad taip bus. Mes galime tapti to dalyviais. Bet aš nesuprantu vieno dalyko. Istorikai taip yra įvykę - kodėl? Sakau, kad sunkus tas atsakymas. Mes esame gavę elektrinę iš kažkur dovanų, mes net nežinome jos tikrosios vertės, kadangi neįmanoma apskaičiuoti. Kaip yra, taip. Yra ir dar daugiau niuansų, kodėl čia politiniai, moraliniai dalykai susiūti vienu siūlu su ekonomiais.

Pradėjau nuo tų 12 valstybių, kurios turi savo atliekų. Iš tikrųjų net kuriama tokia organizacija, kuri sprendžia klausimą, kur dėti tas atliekas. Logiška vakariečių atveju - pas juos lygumos, žemumos, tikrai nesinori laikyti tų atliekų, todėl jie pageidautų, kad rytinėje Europos dalyje visa tai nugultų. Aš hipotetiškai pasakau, kas yra natūralu. Aišku, mes oficialiuose dokumentuose esame tarp tų aštuonių valstybių, kuriose taip gali įvykti.

Dar vienas klausimas susijęs su naujos elektrinės peršamumu ją statyti. Mes esame dovanų gavę

seną elektrinę, tačiau pagal šio mato taisyklės reikia atsiklausti, ir yra tam tikri principai, kaip tą padaryti: mažiausiai dveji metai socialinio ir psichologinio klimato tyrimas. Pas mus jau laikoma prioritetu, kad tauta leidžia, tyrimų čia, ko gero, neverta tikėtis. Aš žinau, kad jie tokie yra, bet, manau, jie tendencingai teikiami - reikėtų perklausti žmones oficialiai.

Dėl atliekų. Tiek to, neatsiklausia, visi teigia, kad nori statyti. Dėl radioaktyvių europietiškių atliekų laidojimo. Šiuo klausimu reikėtų tautos atsiklausti, ar morališkai mes tam pasirengę, ar ne. Jeigu ne, tai turi būti visi sprendimai eliminuojami.

G.JAKAVONIS: Man susidaro toks įspūdis: kai tik Lietuvai reikia kokio šiukšlyno, kapinyno, tai visą laiką pasirenkama kokia nors saugoma teritorija. Kur mes einam? Kokia mūsų ilgalaikė pačios valstybės strategija? Atrodo, tame pačiame Džūkijos parke kyšio nedavęs net tualetas nepasistatys, o štai panaudoto branduolinio kuro saugykla leidžiama statyti. Ir aš nematau jokios reakcijos nei iš aplinkos ministro, nei iš saugomų teritorijų, iš niekur...

R.ŽILINSKAS: Panaudoto branduolinio kuro saugykla statoma Ignalinos atominės elektrinės priegose. Tai bus atliekų tvarkymo kompleksas. Apie jokių laidojimų, saugojimų Džūkijos nacionaliniame parke aš negirdėjau. Jeigu išgirsiu, manau, būsiu pirmasis, kuris kels triukšmą dėl to. Nauja atominė elektrinė, planuojama šalia Ignalinos atominės elektrinės. Natūralu, kad panaudoto branduolinio kuro saugyklos galėtų būti statomos ten pat. Pradėjus rimtai kalbėti, sudarinėti sutartis su statytojais pirmas dalykas bus panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyvių atliekų klausimas. Kas bus daroma - išvežama, saugoma čia ar dar kas nors?

S.LAPIENIS: Neslėpsiu, kad

esu susipažinęs su studija, kuri pateikiama RATA tinklalapyje, bet nenoriu teigti, kad sprendžiant iš studijos tikrai viskas bus laidojama Džūkijoje. Aš tikrai buvau šokiruotas dėl tokių straipsnių spaudoje. Juk šitai nuvertinama tokia brangi teritorija. Dėl žmonių reakcijos - kiekviena epocha turėjo savo specifinį ginklą. XXI a. tai yra informacija, tiksliau, jos nepateikimas. Taip pat - žmonių apatija. Tai kompleksiška susiję. Žmonės apatiški, nebepriima jokios informacijos.

Pavyzdys šiandien - lenkai pasakė, kad 180 km nuo Berlyno statys naują atominę, automagistralė visa nuklota plakatais apie tai, kaip vokiečiai tuo pasipiktinę. Žmonės kitaip reaguoja į įvykius. O pas mus jau nebereaguoja.

O čia juk reikalas mažiausiai 300 metų, ne keliolika metų.

G.JAKAVONIS: Klausausi ir tikrai suprantu, kad tų tiesių atsakymų žmonėms reikia, bet jeigu teisingai supratau, kai jūs atliekate studijas, tyrimus, tai tarsi pinigų išmetimas. Jūs padarėte tyrimą ir sakote, kad nieko toliau nedarysite. Ar aš ne taip supratau?

Derybos nevyksta, technologijų nieiškom... Aš negirdžiu, kad būtų skiriama pinigų technologijoms - ar pirkti iš kitų, ar patiems jas kurti. Kodėl mes nemąstome strategiškai?

A.BUDRAITIS: Kaip minėjau, pasaulyje dar nėra ištobulintos tos technologijos, ir už kokius pinigus jas finansuoti? Tai tikrai nėra pigios technologijos. Rusijai reikia dar dešimties reaktorių, kurių eksploatacija baigsis, ir rusai turės spręsti specializavimo, perdėbimo klausimą.

Dabar mūsų įsipareigojimas yra ES ir mes turime už jų pinigus sutvarkyti, saugiai padėti branduolinį kurą. Tai yra neatsiejamas dalykas nuo visos atominės išardymo. Kaip jau buvo minėta, iš pirmojo reaktoriaus metų pabaigoje visos kasetės buvo išimtos, jos yra baseinuose. Iš antrojo reaktoriaus dabar irgi. Baseinai užpildyti - nebėra kur

jų dėti. Mums reikia pirmiausia paspartinti naujos kuro saugojimo aikštelės statybą, dėl kurios yra nemažai problemų. Be abejo, turime domėtis ir pasaulinėmis technologijomis.

Mes matome čia ir RATA didesnį vaidmenį. Tikimės, kad ir pati agentūra bus stiprinama, nes čia yra tikrai nepakankamai žmonių. Iš RATA turėtų išaugti agentūra, kuri domėtųsi tais reikalais, samdytų konsultantus, dalyvautų visame pasaulyje šiuose procesuose.

R.ŽILINSKAS: Žinoma, RATA galbūt galėtų tartis ir su Rusijos specialistais, bet pirmiausia mums reikia šitos saugyklos, kuri vėluoja kelerius metus, sąmatos yra išaugusios dvigubai...

G.JAKAVONIS: Tai čia saivame suprantami dalykai. Bet, Rokai, kas dabar turėtų užsiimti šiuo klausimu dėl derybų, dėl technologijų paieškų, dėl perdėbimo?

R.ŽILINSKAS: Galimybių tegul ieško agentūra. Toms galimybėms atsiradus - technologijoms, vietai, konkrečiai šaliai, tai bus galima kelti į Vyriausybės lygį.

D.JANĖNAS: Taip, galiu pasakyti, kad RATA ir dabar dirba šia linkme. Bet noriu užtikrinti, kad jokia būdu jokių laidojimų nebus Rytų Europoje, nes visos ES valstybės yra aiškiai įsipareigojusios tas atliekas palaidoti pas save. Prie Europos Komisijoje buvo priimtas dokumentas kaip geologinių atliekų laidojimo platformos patvirtinimas. Ta sritis vystosi, yra priimta ta geologinė platforma ir jau yra prisijungusios daug didžiųjų ES šalių, kurių vizija ir įsipareigojimas - kad 2020 m. pirmieji giluminiai naudoto branduolinio kuro kapinytai pradės veikti saugiai Europoje. Šį dokumentą jau yra pasirašiusios tokios šalys kaip Belgija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Ispanija, Švedija, Ispanija ir pan. Jos mobilizuojasi, skiria papildomo dėmesio moksliniams tyrimams, kad baigtųsi technologinės problemos. Tos šalys tais metais tikrai pradės laidoti savo atliekas ir kapinytai bus pastatyti. Jau net žinomos kai kurios vietos.

Kitas klausimas dėl tokių nedidelių šalių kaip Lietuva ar Olandija. Gal nebus taip, kad kiekviena šalė turės po vieną kapinytą, kuris iš tikro yra labai brangus, kainuoja milijardus eurų. Po truputį mažosios šalys jau pradėjo grupotis ir galvoti, kaip jungtinėmis pajėgomis ES lygiu pradėti derybas su Rusija. Galbūt atsiradus galimybė išvežti tas atliekas ir pan. O gal kokio šalis sutiks jas priimti? Nors tai yra visai nereali pozicija.

Yra pradėti tam tikri veiksmai, kad kurtųsi tokia regioninė organizacija, kuri mažų šalių vardu mėgintų spręsti šią problemą. Ir tai visai nereiškia, kad visos atliekos dabar suvažiuos į Lietuvą. Yra visos direktyvos, kaip tai turi būti daroma, ir aš tikrai neįsivaizduoju, kaip tai gali apskritai įvykti.

G.JAKAVONIS: Ar galima nuraminti iš savo pusės, kad

Lietuvoje nebus užkasinėjamas panaudotas branduolinis kuras? Ar ieškosim tam kitų būdų?

S.LAPIENIS: Pasirodo, atominės atliekas sunkiau panaikinti negu galingos imperijos armiją išvesti iš mūsų valstybės - kaip tai bebūtų juokinga. Ir atrodo, čia ir techninis, ir moralinis, ir politinis, ir ekonominis uždavinys.

Vis dėlto pačios valstybės ateities naudai ir gerovei, žinant, kad atominė energetika renesanso šiuo metu neturi, tai geriau, kad pasisektų vis dėlto sėkmingai baigti tuos 25 uždarymo metus. Antra, nesivelti į tą technologiją kaip mažai valstybei, geriau atvert vartus alternatyviai energijai. O ateityje, jeigu taip įvyktų, jeigu būtų pastatyta elektrinė, tai sąžininga būtų dar kartą pradėti nuo nulio ir paklausti tautos, ar ji nori atominės energetikos. Nes už aštuonių devynių kartų žmonės galbūt praeiks mus už tai, ką padarėm šiandien.

A.BUDRAITIS: Kas liečia kitų šalių norą laidoti radioaktyvias atliekas Lietuvoje, tai galiu patikinti, kad tokie dalykai tikrai nesvarstomi. Visaginas tikrai neviršys panaudoto branduolinio kuro kapinyne. Kalbant apie laidojimą, bijau, kad galutinį sprendimą pasakys mūsų vaikai, kai bus kitos technologijos. Dar nėra to būdo ar technologijos, kuris būtų patvirtintas, išbandytas ir prie kurio būtų galima prisirišti. Šiuo metu mes tikrai negalim pasakyti, kaip viskas bus tvarkoma. Tai yra visų problema ir Lietuva tik to proceso dalis. Mes turime jame dalyvauti, žinoti visas naujienas ir spręsti.

G.JAKAVONIS: Priminsiu, ką ir sakiau - Alytaus, Druskininkų ir Varėnos savivaldybių tarybos yra priėmusios sprendimus, kuriais draudžias pas save laidoti radioaktyvias atliekas.

R.ŽILINSKAS: Drausti yra jų šventa teisė. Alternatyvią energetiką be jokios abejonės reikia plėtoti, bet ji turi būti alternatyva dujoms ir mazutui. Alternatyvos būdama branduolinė valstybė mes neturėtume rinktis.

Dėl panaudoto branduolinio kuro atliekų iš kitų šalių. Gerbiamieji, kur šitame lopinėlyje žemės mes tą galime daryti? Susitvarkykime savo kiemą ir kalbėdami apie naują atominę elektrinę pradėkime kalbėti apie tai, kur mes visų pirma dėsimė tas atliekas.

D.JANĖNAS: Galiu tik užtvirtinti, kad RATA neturi jokių planų įvežti į Lietuvą kitų atliekas. Kad Lietuva virstų kitų šalių radioaktyviu sąvartynu yra visiškai nerealu. Mes šios pozicijos laikysimės ir toliau nagrinėsime šiuos klausimus, kaip tas atliekas išvežti iš šalies. Racionaliausia tartis su didelėm valstybėm, turinčiom didelės teritorijas ir didesnes technologines galimybes perdibti radioaktyvias atliekas.

Nesutinkate? Diskutuokime!
www.respublika.lt

► Kalbant apie laidojimą, bijau, kad galutinį sprendimą pasakys mūsų vaikai, kai bus kitos technologijos. Šiuo metu mes tikrai negalim pasakyti, kaip viskas bus tvarkoma

Antanas BUDRAITIS
Svečias

► Atominės atliekas sunkiau panaikinti negu galingos imperijos armiją išvesti iš mūsų valstybės - kaip tai bebūtų juokinga

Saulius LAPIENIS
Svečias

Jos gimusios visiškai laisvos

Keturias Šiaulių universiteto studentes, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną atšventusias 20-ąjį gimtadienį, vienija ne tik gimimas kartu su nepriklausoma Lietuva. Merginas vienija ir noras kurti savo ateitį čia, Lietuvoje.

R Sidas AKSOMAITIS
"Respublikos" žurnalistas

Matematikos ir informatikos fakulteto pirmakursės seserys dvynės Auksė ir Dovilė Petrauskytės, Humanitariniame fakultete anglų filologiją kremtanti Živilė Kirlytė ir Socialinių mokslų fakultete studijuojanti būsimoji ekonomistė Živilė Barakauskaitė įsitikinusios: visas negandas galima įveikti optimizmu.

Sveikina ir nepažįstami žmonės

- Kokie jausmai apima, kai per jūsų gimtadienį iškeliamos valstybinės vėliavos? - pasiteiravo "Respublika" Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną gimusių studentė.

Ž.Barakauskaitė: Man labai džiugu, kad gimiau tokią dieną. Dėl to, kad gimiau dieną, kai buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė, jaučiuosi gal net šiek tiek išskirtinė. Taip pasijusti priverčia dėmesys, kurio sulaukiu, ir sveikinimai.

A.Petrauskytė: Tie sveikinimai plaukia ne tik iš draugų bei artimųjų. Kadangi gyvename Šiaulių rajone, sulaukiame sveikinimų ir iš rajono savivaldybės. Istorinę Lietuvai dieną Šiaulių rajone gimėme septyni vaikai - mus visus kviečia į oficialius šventinius minėjimus, kartu ir pasveikina. Prieš keletą dienų Lietuvos nepriklausomybės 20-mečiui skirtame šventiniame Šiaulių universiteto bendruomenės vakare mus sveikino ir universiteto rektorius prof. Vidas Lauruška. Toks dėmesys džiugina ir yra malonus, nes suprantame, kad juo pasimėgauti gali ne kiekvienas dvidešimtmetis.

D.Petrauskytė: Šiaulių rajono valdžios atstovai mus sveikino 18-ojo ir 16-ojo gimtadienių progomis, o 12-ąjį gimtadienį šventėme Seime.

Ž.Kirlytė: Be abejo, malonu, nes sveikina ir visai nepažįstami žmonės, kaimynai dažniausiai pasveikina. Mano gimimo diena visiems kaimynams tapo žinoma, kai buvau pasveikinta šventiniame minėjime Radviliškio kultūros centre. Po oficialių sveikinimų Šiaulių universitete taip pat sulaukiau dėmesio ir gražių žodžių iš visai nepažįstamų žmonių.

Prioritetas - ateitis Lietuvoje

- Užaugote kartu su nepriklausoma Lietuva. Galbūt kai kurios jūsų savybės tinka apibūdinti ir Lietuvą?

Ž.Barakauskaitė: Pražūtų Lietuva, jei turėtų tokių savybių

Giedriaus Baranausko nuotr.

▶ **ATEITIS.** Auksė Petrauskytė, Živilė Kirlytė, Dovilė Petrauskytė ir Živilė Barakauskaitė savo ateitį sieja su Lietuva

kaip aš... (juokiasi - aut. past.). Nesu labai aktyvi, o valstybei tokiai būti privalu. Žinojimas, kad gimiau istorinę mūsų šaliai dieną skatina būti aktyvesnę, įpareigoja siekti daugiau žinių, domėtis istorija.

Ž.Kirlytė: Gal šiek tiek panašumų ir turiu su Lietuva. Esu labai užsispyrusi, kai reikia ginti savo nuomonę: kartais ją ginu iš principo, net ir žinodama, kad esu neteisi. Ypač ją ginu, kai žinau, kad esu teisi. Ir Lietuva tikriausiai dar nebūtų nepriklausoma valstybė, jei nebūtų taip stipriai veržusis tikslo link ir atkakliai gynusi savo poziciją dėl nepriklausomybės.

- Savo ateitį siejate su Lietuva ar su skalesnio gyvenimo paieškomis užsienyje?

A.Petrauskytė: Niekada neprietariau ir nepritarsiu tai nemažai daliai jaunimo, kuris, vos spėjęs pabaigti dvyliką klasę ar išvis jos nebaigęs, išvažiuoja dirbti į užsienį. Jau geriau čia, nors ir sunkiau verčiantis, bet būti šalia artimųjų, šalia draugų. Nė trupučio nesinori vyksti dirbti ir gyventi į užsienį - man gerai dabar čia.

D.Petrauskytė: Kol kas savo ateitį sieju su Lietuva. Jei bus gera gyventi čia, Lietuvoje ir liksiu. Norisi tikėti, kad gyvenimas ieškoti geresnio kelio kitur neprivers.

Ž.Barakauskaitė: Jei baigusi mokslus Lietuvoje negausiu darbo, važiuosiu padirbėti statybos firmoje Airijoje, kur jau šešerius metus

darbuojasi ir mano tėtis. Aplankyti tėtį ir padirbėti ten važiuoju kiekvieną vasarą, tad prie tokio darbo jau esu pripratusi. Tačiau su užsieniu savo gyvenimo nesieju. Tai - tik trumpalaikis gyvenimo etapas. Neįsivaizduoju savęs, gyvenančios ne Lietuvoje. Nuolat gyventi kitur man būtų net nemiela, nes viskas ten svetima: ir kalba, ir žmonės, ir kultūra.

Ž.Kirlytė: Aš taip pat manau, kad prioritetas yra Lietuva. Jeigu bus galimybė, visuomet pasiliksiu Lietuvoje, o į užsienį važiuočiau tik iš nevilties - tokiu atveju, jeigu čia bus labai sunku.

Išsibarsčiusi Lietuva sugrįš namo

- Ar neįzelgiate pavojaus, kad į Europos Sąjungą integruota Lietuva ateityje išnyks kaip valstybė, o žmonės čia kalbės tik angliškai?

A.Petrauskytė: Tikiu, kad taip neatsitiks. Išliks mūsų tautos papročiai, šventės, išliks ir kalba.

Ž.Barakauskaitė: Manau, kol bus aktyvių žmonių, kurie sugebės uždegti tautinę dvasią ir kitų širdyse, kurie į tokią veiklą sugebės pritraukti jaunimo, tol ir Lietuva gyvuos.

- Kokią Lietuvą išsivaizduojate dar po dvidešimties metų?

Ž.Barakauskaitė: Galbūt esu per didelė optimistė, bet tikiu, kad

Lietuvoje bus gera: žmonėms netrūks darbo, jie daugiau šypsosis.

A.Petrauskytė: Tikiu, kad bus mažiau emigruojančių į kitas šalis nei dabar. Nes dabar jaunimo labai daug išvažiuoja uždarbauti svetur. Jie meta mokslus, tikisi juos tęsti vėliau, bet dažniausiai į mokyklinį suolą jau negrįžta.

D.Petrauskytė: Reikia tikėtis, kad ekonominis lygis mūsų šalyje bus aukštesnis.

- Ar tikite, kad į užsienį išvažiavusi ir po pasaulį išsibarsčiusi Lietuvos dalis kada nors sugrįš namo?

Ž.Barakauskaitė: Manau, kad sugrįš. Ir mano tėtis, pastaruosius šešerius metus praleidęs Airijoje, tikisi senatvę sutikti Lietuvoje. Tikiu, kad visi išvykusieji ilgisi savo krašto, artimųjų. Jei Lietuvoje pagerės situacija, likti svetimame krašte nebus ir prasmės.

A.Petrauskytė: Jeigu bus geresnės perspektyvos gyventi čia, didesnis uždarbis, mažesni mokesčiai, kodėl gi ne? Manau, kad išeiviai iš Lietuvos tikrai sugrįžtų.

Ž.Kirlytė: Anksčiau ar vėliau vis tiek visi sugrįžta. Tėvynės ir artimųjų ilgesys įveikia viską.

Į nevilį varo Seimas

- Kas šiandieninėje Lietuvoje jus džiugina, kas varo į nevilį?

Ž.Barakauskaitė: Į nevilį varo Seimas. Politika labai nesido-

miu, bet jau vien iš žinių reportažų per televiziją išpūdis apie Seimo darbą susidaro bausis.

D.Petrauskytė: Kaip politikas gali dirbti gerai, jei įstatymus priima baigęs vos dvylika klasių?

A.Petrauskytė: Lietuvos aukščiausioji valdžia netesi savo pažadų. Kad ir toks smulkmeniškas pavyzdys: kai Seime šventėme 12-ąjį gimtadienį, mums buvo pažadėta ir 18-ojo gimtadienio šventė Seime. Bet šis pažadas, kaip ir daug kitų politikų pažadų, liko netesėtas. Tai ko dar reikia tikėtis?

Ž.Kirlytė: Mane piktina įžūlus visokių pašalpų, pensijų ir stipendijų mažinimai. Toks išpūdis, kad seimūnams atrodo, jog žmonėms pinigų išvis nereikia. Įsivaizduoju, kad į pensiją išeisiu būdama 80 metų. Jei, aišku, tiek išgyvensiu. Dabar ir studentams, ir kitoms socialinėms grupėms kasmet yra vis sunkiau.

D.Petrauskytė: Stipendijos, kad ir minimalios, skiriamos tik pagal gana aukštą vidurkį. Mūsų fakultete minimali 130 litų stipendija skiriama, jei vidurkis yra ne žemesnis kaip 9,6 balo. Maksimalią stipendiją garantuoja tik apvalus dešimtukas. Pagal tokią logiką išeitų, kad 9,5 balo vidurkį turintis studentas yra blogas studentas.

- Kuo konkrečiai kiekvienas žmogus galėtų prisidėti prie to, kad mūsų valstybė taptų svajonių Lietuva?

A.Petrauskytė: Manau, kad visi žmonės turėtų būti optimistiškesni, patys įdėti po dalelę pastangų, o ne pulti į nevilį ar ieškoti aukso kalnų užsienyje.

D.Petrauskytė: Manau, kad žmonėms reikia būti draugiškesniems, nes dauguma šiuo metu naudos ieško tik sau.

Ž.Barakauskaitė: Reikėtų visiems labiau pasistengti plėtojant lietuvišką dvasią.

▶ Neįsivaizduoju savęs, gyvenančios ne Lietuvoje. Nuolat gyventi kitur man būtų net nemiela, nes viskas ten svetima: ir kalba, ir žmonės, ir kultūra

Živilė BARAKAUSKAITĖ
Studentė

Gruzijos krizės aidai, nuskambėję provokaciniu reportažu per vietos televiziją, privertė suklusti ir didžiausius jos rėmėjus. Ne tik Jungtines Amerikos Valstijas, Lenkiją, Ukrainą, dar kelias šalis, bet ir mus pačius. Piliečius šalies, kurios vykdoma užsienio politika, regis, vėl pasiklydo.

Ramunė HAZIR
"Respublikos" žurnalistė

Ar ilgai klaidžiosime tarptautinėje arenoje, kodėl vis pasirenkame ne tą kursą ir kas mūsų vykdomą užsienio politiką galėtų išvesti iš aklovietės? Apie tai kalbėjomės su žinomu istoriku Česlovu LAURINAVIČIUMI.

"Mes, deja, esam panašūs į papūgas... Klesti mėgdžiojimas - nuo Čikagos berniukų atkartojamo repo iki diplomatinė manierų ar televizijos vinječių, nesvarbu, tinka mums tai ar ne", - išskirtiniame interviu sakė jis ir patikino, kad kol nežinosime, kas mes patys esame ir kokius interesus turime, tol mūsų pagalba kitoms valstybėms tebus paprasčiausias humoras, galintis pavirsti gilia žaizda. Tokia, kokia dabar pulsuoja Gruzijoje.

- Pradėsiu nuo, regis, labai paprasto, elementaraus klausimo - ar turi mūsų šalis užsienio politiką? Atrodo, kad turime ir tokio mokslo mokančias mokytojas, ir diplomatus, ir visus reikiamas institucijas, bet kaip nėra mūsų tarptautinėje arenoje, taip nėra... Arba

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio "Respublika" priedas

Sauliaus Venckaus nuotr.

Č.Laurinavičius: esame papūgos su Napoleono kompleksu

pasirodome joje su gana keistais pareiškimais ir pozicijom...

- Užsienio politiką mes, aišku, turim ir pakalbam dažnai apie integraciją į Vakarų kultūras, mūsų norą gyventi saugiai, turėti gerą kaimynystę bei demokratinę aplinką. Aš nieko prieš tai neturiu, bet tiesą sakant, realybėje glūdi masė problemų.

Pirmiausia - užsienio politika turi atsižvelgti į visas nuomones, net ir tokias, kad didelė dalis žmonių anaiptol nepitaria tam integracijos į Vakarų kultūras kursui. Kaip kad turime atsižvelgti į tai, jog mes esame krikščionys, bet turime stiprų pagonišką užtaisą. Galiausiai - kad šalia egzistuoja ir stačiatikiška tradicija. Į visas nuomones ir visus aspektus turi būti atsižvelgta, nors dažniausiai jie ignoruojami laikantis kažkokios vienos aiškios ir neva teisingos linijos.

Kitas, regis, elementarus dalykas yra tas, kad užsienio politika yra subordinuota nacionaliniams interesams. O kas tie nacionaliniai interesai? Neseniai iš viso buvo vengiama tokios sąvokos kaip nacionaliniai interesai, galvojant, ką gi čia gali ta mažytė nacionalinė Lietuva? Geriau "grįžti" į LDK! Ir jei viešojoje erdvėje apie tai dar buvo prievengiama kalbėti, tai užsienio politikoje veikta su tokiu entuziazmu, kad belieka tik stebėtis.

Taigi kai yra tokia realybė, tai žinote, labai sunku kalbėti apie užsienio politiką... Nes supranti, kad čia yra jau nebe krypties pasirinkimo reikalas, o paprasčiausias kultūros, žmogiškosios refleksijos klausimas - kas mes esame?

- Ir kas mes esame? Kaip keliais žodžiais apibūdintumėte Lietuvos vaidmenį tarptautinėje arenoje?

- Šiaip jau užsienio politika turėtų būti racionali sritis, kurioje vyksta realus pragmatiškas kalbėjimasis su empiriškai patikrinamomis dimensijomis. Tačiau mes esame maži ir pilni neįsivertinumo kompleksu. Sakoma, kad Napoleonas tapo Napoleonu tik todėl, kad jis buvo mažas. Bet mūsų atveju šis pozityvus pavyzdys netinka, nes mes

esame vaizduotės napoleonai ir neturime jokių šansų tapti tuo, kuo norime būti.

Ne veltui tarpukariu diplomatinėje kalboje Baltijos valstybės buvo vadinamos trim mažais pasipūtėliais. Šia prasme mes nepasikeitėm.

- Kokias dar įvardytumėte mūsų užsienio politikos bestuburiškumo priežastis?

- Jei mėginsime kalbėtis racionaliai - kas sunku, bet įmanoma, - tai rimta problema yra ta, kad mūsų užsienio politika nėra gilių apmąstymų ir mūsų nacionalinės patirties išdava, o tik tam tikrų veikėjų vizijų pasekmė.

Ji gimsta labai paprastai. Štai viešai pasakoma: komunizmas yra blogis. Su potekste, kad tas blogis atėjo iš kažkur kitur, kiti yra kalti dėl to, kad komunizmas buvo, o mes - nekalti. Bet juk istorija byloja visai ką kita! Jei pažiūrėsime, kaip tas komunizmas vystėsi, tai akivaizdu, kad Lietuva, sakyčiau, žymiai prisidėjo prie to, kad jis įsigalėtų... Taigi diplomatas gauna tokią nuostatą - kad kiti kalti, nors visi aplinkui žino, kad būta ne visai taip. Kaip jis turi elgtis? Visiškai aišku, kad jį sukausto savotiškas mėšlungis. Jis begali švaistytis tuščiomis frazėmis apie kažkokią vertybę, kurių vertė - visai nebeaiški... Kaip gali toks diplomatas kalbėti apie vertybes, pavyzdžiui, su vokiečiu? Arba - su rusu? Nebėra kalbos, o kai jos nebėra, kokia čia dar užsienio politika?

Tokios padėties pasekmė - atsiranda baimė. Gyvename demokratiškoje valstybėje, bet žmonės bijo pasakyti, ką galvoja. Jei pasakysį ką tokio, kas nesutaps su priimta linija, tai trumpai tariant susigadinsi karjerą.

- Na kartais ir mūsų diplomatai šį tą pasako...

- Taip, pasako. Per Kovo 11-osios minėjimą visų svečių akivaizdoje viename pagrindinių pranešimų nuskambėjo frazė apie kalėjimo viršininką, kuris ano amžiaus paskutinajame dešimtmetyje nusprendė, kad reikia kalėjimą reformuoti... Lietuviams aišku, kas turima galvoje, bet ką apie tokią frazę galėjo pagalvoti oficialūs svečiai iš Europos?

Juk Europoje tas kalėjimo viršininkas - tai viena didžiausių istorinių asmenybių, kuri asocijuojasi su ypatingais nuopelnais griaužiant komunizmą, gavęs Nobelio premiją ir yra mieliausias svečias kiekvienoje Europos šalyje!

Visi supranta, kad lietuviai turi specifinių nuoskaudų, bet mes einame į tarptautinę erdvę, todėl reikia galvoti ką ir kaip kalbėti. Tuo tarpu pas mus pastebima mada - kad tik griežčiau išsakyti. Dėl to aš visai nesistėbiu, kad per Kovo 11-osios minėjimą su svečiais būta problemų.

Dažnai man sako - kiti irgi turi visokių "čiūdų". Taip, turi. Bet ar į tai mums reikia orientuotis? Tai jau nebe užsienio politikos, o elementaraus bendravimo problemos.

- Incidentas vienoje Gruzijos televizijų vėl verčia grįžti prie Lietuvos pozicijos Gruzijos-Rusijos konflikto atžvilgiu. Kaip jums atrodo iš šių dienų perspektyvų - ar teisinga buvo Lietuvos reakcija į šį konfliktą, kai jis kilo?

- Manau, buvo neteisinga pozicija. Ji visų pirma buvo labai emocinga, o mes žinome, kad į emocijas užsienio politikoje žiūrima labai atsargiai. Be to, ji nieko gero nedavė nei mums patiems, nei Gruzijai.

- Kai Lietuva entuziastingai ėmė reikšti paramą Gruzijai, Povilas Gylys pasakė: "Lietuva taip elgdama vykdo ne savo užsienio politiką ir elgiasi tarsi stipresnių valstybių statytinė". Galėtumėte paprieštarauti? Kas išties koordinuoja tarptautinę politiką ir kieno statytinė tuomet Lietuva?

- Tai naudinga atskiroms politinėms grupėms. Stebėjau prieš konfliktą Vakarų televizijas ir pasakysiu, kad buvo ruošiami keli scenarijai, iš kurių vienas toks: pasinaudoti šiuo įvykiu siekiant pakelti vieno kandidato reitingą.

Mūsų oficialus veikėjas irgi akivaizdžiai rėmė šį kursą, o vėliau ir visai neslėpė to rodydamas jau išrinktam - bet ne tam - prezidentui, švelniai tariant, skepticizmą... Tai gi mūsų valstybės atstovas visiškai aiškiai susitapatino su tam tikra kitos valstybės politine grupuote. Leiskite paklausti - kaip šitaip galima elgtis? Kur tuomet yra tie mūsų interesai?

- Gruzijos likimas aiškus, o koks laukia mūsų su tokia užsienio politika?

- Didelė valstybė gali žaisti, bet tokiai valstybei kaip mūsų reikia gerai apgalvoti galimas pasekmes. Dabar, kaip aiškėja, mes pastatėm visą savo saugumą, taip pat ir energetinį, ant visiškai bevertės kortos. Visos šio kurso struktūros subliūško, o pasekmės dar tik laukia. Aš čia nenoriu būti blogu pranašu, bet žmonėms būdinga būti kerštingiems. Ypač Rytuose. Tas jau labai aiškiai ir kryptingai daroma.

Man kelia nerimą tik tai, kad galimos pasekmės turi moralinį ir politinį pritarimą tiek Rytuose, tiek Vakaruose. O tai gresia rimtais nemalonumais.

- Matote išeitį?

- Išeitis? Ji visada yra. Jei bandysime veikti konstruktyviai galbūt tie tamsūs debesys išsiskirstys. Taip juk būna, o mes nesame kažkuo ypatingi. Sunku pasakyti, ar apskritai įmanoma pasekmių išvengti, bet jas galime sušvelninti.

Jeigu atsisakysime konfliktinės paradigmos, mėginsime rasti kalbą ir su Rytai, ir su Vakarais - o ne su atskiromis grupuotėmis, orientuotomis į konfliktą, - galime išspręsti daug problemų. Žinoma, išsiveržti iš susidariusių gniaužtų ne taip paprasta, o jie, kuriems labai patiko tokia mūsų užsienio politika, tikrai lengvai nepaleis, tačiau pradžioje bent galime pamėginti remtis struktūromis, su kuriomis mums patiems naudinga turėti reikalų ir kurios atitinka mūsų nacionalinius interesus. Tiesa, pradžiai reikėtų sužinoti, kokie yra tie mūsų nacionaliniai interesai.

- Ačiū už pokalbį.